

## ENKELE AFSLUITENDE BESCHOUWINGEN

*Prof. Dr. Em. J. D'Haenens*<sup>1</sup>

Het organiseren van een studiedag rond het thema "Meerjarenplan voor de hervorming van de Justitie" was een ambitieuze en gedurfde onderneming.

De enthousiaste redactieploeg van het juridisch studententijdschrift *Jura Falconis* dat, wegens zijn hoog wetenschappelijk niveau, terecht ook buiten de kring van de K.U. Leuven faam geniet, is op deze uitdaging ingegaan. Jeugdige overmoed? Misschien wel. Maar daarop kan men onmiddellijk antwoorden : gelukkig maar dat de aantredende juristengeneratie er niet voor terugschrikt zich in een wetenschappelijk avontuur te storten. Dit gelukkig initiatief bewijst dat in het milieu van de rechtsstudenten belangstelling bestaat, niet enkel voor de studie van het vigerende recht en het thans gevoerde justitiebeleid en voor het verwerven van een degelijke rechtstechniek zonder meer - hoe belangrijk en onmisbaar dit ook moge zijn - maar evenzeer voor een kritisch nadenken erover.

Die vaststelling is verheugend in een tijd waarin niet alleen - misschien zelfs niet hoofdzakelijk - het rechtssysteem zelf ter discussie staat, maar ook en vooral het praktische justitiebeleid in al zijn uitingen en aspecten onder een spervuur van kritiek zijn komen te liggen.

Zich bezinnen over de vraag hoe in de toekomst een maatschappelijk geïntegreerd justitiebeleid er zou moeten uitzien en hoe dit behoort te worden nagestreefd en gerealiseerd is voor de jongere juristengeneratie zeker geen overbodige bezigheid. Het is inderdaad duidelijk dat deze generatie in de nabije toekomst zal worden geconfronteerd met een aantal maatschappelijke evoluties en mutaties, die zich wellicht sneller en acuter zullen aandienen dan wij thans kunnen vermoeden. Van haar wordt verwacht dat zij in staat zal zijn daarop een passend antwoord te geven. In dit perspectief was de keuze van het onderwerp van de studiedag ongetwijfeld een oordeelkundige keuze.

Uitgangspunt voor het programma van deze rijke en ruimgevulde studiedag was de contestatie van het blijkbaar falen van het gevoerde justitiebeleid en de crisissituatie die erdoor wordt gereveleerd.

---

<sup>1</sup> De auteur is voorzitter van het Hof van Cassatie en Emeritus-buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit te Gent.

Het past evenwel daarbij de bedenking te maken dat de crisis van de justitie geen geïsoleerd fenomeen is, doch slechts één van de vele manifestaties van een algemene maatschappijcrisis. Opvallend echter is dat daarbij vooral de justitie in de kijker staat. Wellicht is dit mede te verklaren door de mediatisering van dit facet van het maatschappelijk gebeuren waardoor, meer dan ooit, de aandacht vooral op dit specifieke domein gevestigd wordt. Deze overbelichting houdt het gevaar in dat de dieperliggende gronden van het fenomeen dreigen te worden vergeten en dat heel wat kritiek ernstige diepgang mist.

Dit alles neemt niet weg dat de malaise omtrent alles wat de justitie betreft bijzonder verontrustend is. Belangrijk echter is dat, wanneer men zoekt naar middelen om hieraan te verhelpen, men erover waakt het probleem in zijn ruimere en diepere context te situeren.

De kritiek op het functioneren van de justitie is velerlei, hetgeen verklaart waarom aan zo talrijke als diepgaande hervormingen wordt gedacht en gewerkt. Slechts enkele daarvan werden in de uitgebrachte referaten besproken. Een exhaustief overzicht en bespreking van alles wat op dit gebied reeds werd gerealiseerd of nog ter discussie staat zou uiteraard onmogelijk zijn geweest. Op het eerste gezicht kan daarom het voorgestelde programma de indruk wekken van een vrij dispaaraat geheel, waardoor het centrale thema van de studiedag enigzins uit het gezichtsveld dreigde te verdwijnen. Een selectie was nochtans onvermijdelijk, ook al was de keuze van de te behandelen thema's uiteraard niet gemakkelijk.

De vraag die uiteindelijk in de diverse referaten doorklonk - hoe verschillend van aard ze ook waren - was deze : kunnen de gerealiseerde hervormingen en die waaraan nog gedacht wordt werkzaam zijn voor een vernieuwd en geïntegreerd justitiebeleid? Men zou de vraag ook zo kunnen stellen : ligt aan de talrijke en disparate hervormingen waarmee de wetgever zich inlaat een globale visie ten grondslag?

Door de grote diversiteit van de behandelde thema's is het opstellen van een synthese een hachelijke onderneming die, hoe dan ook, niet tot bevredigend resultaat kan leiden.

De onderwerpen die in de uitgebrachte referaten werden behandeld kunnen opgedeeld worden in drie groepen, die evenwel sporen zijn waarlangs gepoogd wordt om beter aangepaste en meer efficiënte instrumenten te creëren voor een behoorlijk functioneren van de justitie, namelijk : (1) hervormingen en innovaties die ertoe strekken de werking van het gerechtelijk apparaat te optimaliseren, (2) hervormingen met het oog op het moderniseren van de rechtspleging, (3) hervormingen met betrekking tot het prangende probleem van het contentieux inzake verkeersaangelegenheden.

1. Voor het bevorderen van een snellere en kwalitatief betere justitiële rechtsbedeling ging de aandacht vooral naar twee types van hervorming. Een eerste, van logistieke aard, met name het aanwenden van de moderne middelen van informatica ten behoeve van de hoven en rechtbanken; een tweede, van structurele aard, met name de werving van de magistraten.

(a) Het gebruik van informatica, wat in het bedrijfsleven zelfs geen probleem meer is, is voor het gerechtelijk apparaat een lange lijdensweg geworden. Thans wordt daarvan eindelijk toch ernstig werk gemaakt.

Niemand betwijfelt de noodzaak van het gebruik van informaticasystemen als hulpmiddel voor griffie- en parketbeheer, voor het aanleggen en consulteren van documentatiebestanden en dergelijke meer. Dit vergt uiteraard een herscholing van het justitiepersoneel op alle niveaus, maar ook een wijziging van de werkmethodes. Voor de jongere generatie die met de informatica is opgegroeid zal dit wel geen problemen opleveren. Alleen voor de ouderen zal de overgangsfase misschien wel wat onbehagen meebrengen, doch dit zal maar van korte duur zijn.

Alleen valt er te vrezen dat de justitie - en dit zal wellicht niet anders zijn voor de andere overheidsdiensten - steeds achterop zal blijven ten aanzien van de snelle ontwikkelingen die zich in dat domein voordoen met betrekking tot onder meer de modernisering van de op de markt gebrachte apparatuur. Budgettaire beperkingen verhinderen inderdaad die evolutie te volgen.

(b) Belangrijk is dat de innovatie die werd tot stand gebracht door de wet van 18 juli 1992 met betrekking tot de opleiding en de werving van magistraten. Toch blijft de vraag of de werving na examen op zichzelf kan volstaan om een competente magistratuur te verzekeren.

Dat het slagen voor een examen een kostbare aanduiding is, lijkt zonder meer duidelijk, zeker wanneer, zoals de eerste sessie het bewees, het examen op hoog niveau stond. De vraag blijft of dit ook garanties biedt dat de aldus aangeworven magistraten in hun verdere professionele loopbaan op een behoorlijk niveau zullen blijven. Veel zal afhangen van de inspanningen en van de inzet waartoe ze bereid blijven eens ze benoemd zijn.

De werving is één zaak, de permanente vorming - en daarin werd nog niet voorzien - is er een andere.

2. Het moderniseren van de rechtspleging is een structurele ingreep waarvan het belang moeilijk kan worden overschat. Nog voor kort werden, met de bedoeling de gerechtelijke achterstand weg te werken, tal van wijzigingen aangebracht in het Gerechtelijk Wetboek. Het ziet er naar uit dat die wijzigingen het beoogde doel niet zullen bereiken.

Tijdens de studiedag werden in hoofdzaak bepaalde aspecten van de strafrechtspleging ter sprake gebracht. Dit hoefde niet te verwonderen. De gebreken - of beweerde gebreken - van het thans vigerende systeem van strafrechtspleging zijn het terrein bij uitstek waarop de huidige kritiek zich is gaan concentreren. De mediatisering van de strafrechtsbedeling heeft de problemen in verband met stafprocedure onder de aandacht van het grote publiek gebracht, dat evenwel (bij gebrek aan objectieve en juiste informatie) meestal verkeerd of gebrekkig over de werkelijke toedracht is ingelicht.

Sinds meer dan een eeuw werden en worden er pogingen tot algehele hervorming van het Wetboek van Strafvordering ondernomen. Behalve enkele fragmentaire hervormingen, hebben die talrijke pogingen niet het verhoopte resultaat gekend.

Ook thans schijnt de wetgever vooral zijn hoop te stellen in punctuele hervormingen. Veelal echter zijn deze ingegeven door wat (terecht of onterecht) geacht wordt te zijn misgelopen in bepaalde ophefmakende zaken die, wegens de berichtgeving daarvan in de media, de publieke opinie beroeren. Wetswijzigingen die in dergelijke omstandigheden in allerhaast worden tot stand gebracht hebben meer weg van paniecreacties, dan van weldoordachte en duurzame hervormingen. Ze zijn daarom gevaarlijk.

Punctuele hervormingen zijn niettemin soms nodig en ook nuttig wanneer zij tegemoet komen aan noden waarvoor spoedig een wetgevende tussenkomst vereist is, in afwachting dat ze later in een globale hervorming kunnen worden geïntegreerd. Een voorbeeld daarvan is de wet van 11 februari 1991 (art 88*bis* van het Wetboek van Strafvordering) waardoor het registreren van telefonische mededelingen een wettelijke basis verkreeg, en het ontwerp van wet van 1 september 1993, dat de regeling beoogt van het beluisteren en het opnemen van de inhoud van privé-communicatie en privé-telecommunicatie, en een verlengstuk is van de eerste, reeds gerealiseerde hervorming.

De Commissie Franchimont die de opdracht kreeg een globale hervorming van het strafprocesrecht voor te bereiden, heeft zich in een eerste fase, die thans is afgelopen, tot doel gesteld een aantal punctuele hervormingen uit te werken die later, in een globale hervorming, zouden kunnen worden geïntegreerd.

Het zou voorbarig zijn nu reeds een oordeel uit te spreken over de aangekondigde fragmentaire wijzigingen van het Wetboek van Strafvordering. Het lijkt nochtans niet overbodig eraan te herinneren dat het huidige Wetboek van 1808 vele stormen heeft getrotseerd, hetgeen ongetwijfeld de degelijkheid van principes waarop het is gevestigd bewijst.

Zou het dan geen aanbeveling verdienen die principes als stramien te behouden en te herstructureren in een eigentijdse taal, het wetboek in functie daarvan te herschrijven, in de zin zoals het door een geleidelijk gegroeide voorzichtige doctrine en jurisprudentie werd geïnterpreteerd?

Wat niet belet dat bij die gelegenheid een aantal punctuele hervormingen en innovaties (oudere en recente) in het nieuw geheel zouden worden geïncorporeerd.

3. De steeds maar groeiende omvang van het gemotoriseerd wegverkeer stelt voor een justitiële rechtsbedeling een bijna onoplosbaar probleem. De onaannemelijke achterstand in de afhandeling van de bij de Hoven en Rechtbanken aanhangige zaken is grotendeels daaraan toe te schrijven.

Sinds lang is ook de wetgever zich daarvan bewust. Om een bevredigende oplossing te vinden voor de verwerking van de verkeerszaken is een dubbele ingreep nodig : een eerste, waardoor het verkeerscontentieux kan worden ingeperkt, een tweede, waardoor een snellere en vlottere behandeling van dat soort zaken kan worden verzekerd.

De remedies die desaangaande reeds sedert vele jaren worden voorgesteld, schijnen thans het stadium van verwezenlijking te bereiken, namelijk : enerzijds, het invoeren van een beperkt stelsel van objectieve aansprakelijkheid, anderzijds, de oprichting van verkeersrechtbanken.

(a) Door het beginsel van de objectieve verkeersaansprakelijkheid in te voeren (nieuw artikel 1385*bis* B.W., dat in werking moet treden op 1 januari 1995), met andere woorden aansprakelijkheid zonder foutbewijs, wil men een bron van betwistingen aanzienlijk beperken.

Vanuit de louter civilistische gezichtshoek is die optie ongetwijfeld verdedigbaar; ze ligt trouwens in de lijn van een gelijkaardige evolutie die zich ook in de ons omringende landen heeft voltrokken.

Kieser echter is de vraag in welke mate dit systeem kan samengaan met de strafrechtelijke sanctionering van de verkeersdelicten.

Deze vraag zal wellicht ter gelegenheid van de inwerkingtreding van het nieuwe stelsel aan de orde worden gesteld.

(b) Het creëren van een gespecialiseerde politierechtbank voor verkeerszaken heeft ook reeds in het begin van de tachtiger jaren het voorwerp uitgemaakt van een wetgevend initiatief. Het bleef echter zonder resultaat.

Thans wordt de discussie daarover terug opgenomen. Die hervorming lijkt inderdaad ten zeerste wenselijk.

Het lijkt onvermijdelijk dat de hervorming van de justitie zich in een eerste stadium moet voltrekken langs de weg van de punctuele legislatieve wijzigingen, met als onmiddellijk doel een oplossing te bieden voor situaties die geen verder uitstel dulden. Dat deze werkwijze het gevaar inhoudt van incoherente hervormingen,

waardoor gans het systeem ondoorzichtbaar en onbeheersbaar wordt, is wel duidelijk.

Daarom is het even noodzakelijk dat punctuele hervormingen opgevat worden in het perspectief van een globale hervorming. Deze laatste is slechts denkbaar indien men een duidelijke visie heeft omtrent datgene wat men wil tot stand brengen. Een "Meerjarenplan voor de Hervorming van Justitie" kan slechts vanuit die optiek vruchtbaar zijn.